

10. **Moravcsik A.** (1997), 'Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics', *International Organization*, vol. 51, no. 4.

11. **Pinder J.** (1991), *European Communities: Building of a Union*, Oxford.

12. **Marks G., Nielsen F., Ray L., Salk J.** (1998), 'Competences, Cracks and Conflicts: Regional Mobilization in the European Union', *Governance in the European Union*, London: Sage Publications Ltd.

13. **Peterson J.** (1995), 'Decision-making in the European Union: Towards a Framework for Analysis', *Journal of European Public Policy*, vol. 2, no. 1, pp. 69–93.

14. **Balassa B.** (1961), *The Theory of Economic Integration*, London.

15. **Mitrany D.** (1975), 'The prospect of integration: federal & functional', *Functionalism: theory and practice in international relations*, in Groom A. J. R. (ed.), London.

16. **El-Agraa Ali M.** (1998), *The European Union. History, Economics and Politics*, London.

17. **Ipsen H. P.** (1972), *Europäisches Gemeinschaftsrecht*, Tübingen.

18. **Schmitter Ph. C.** (1969), 'Three Neo-functional Hypotheses about international integration', *International Organization*, 1: 161–166.

Порівняльний аналіз процедури розгляду справ у Конституційному Суді України та державах Європейського Союзу

Олег СЕЛІВАНОВ,
державний виконавець
відділу примусового виконання рішень
Управління державної виконавчої служби
Головного територіального управління юстиції
в Харківській області

Проведений уперше в юридичній літературі порівняльний аналіз конституційного правосуддя в Україні та країнах ЄС дає можливість виокремити спільні й відмінні риси в правових статусах органів конституційної юрисдикції. Автор розглядає конституційний контроль як найважливішу функцію держави, що зумовлено верховенством Конституції й процесом конституціоналізації правової системи в Україні, спираючись на багаторічне застосування практики конституційного виміру правового регулювання в європейських державах. Послідовний логіко-юридичний виклад матеріалу створює цілісне уявлення про науково-практичне значення європейського досвіду в подальшому формуванні конституційного правосуддя в Україні.

Ключові слова: правосуддя, Конституційний Суд, конституційний контроль, конституційна юрисдикція.

Сравнительный анализ процедуры рассмотрения дел в Конституционном Суде Украины и государствах Европейского Союза

Олег СЕЛИВАНОВ, государственный исполнитель отдела принудительного исполнения решений Управления государственной исполнительной службы Главного территориального управления юстиции в Харьковской области

Впервые проведенный в юридической литературе сравнительный анализ конституционного правосудия в Украине и странах ЕС дает возможность выделить общие и отличительные черты в правовых статусах органов конституционной юрисдикции. Автор рассматривает конституционный контроль как важнейшую функцию государства, что обусловлено верховенством Конституции и процессом конституционализации правовой системы в Украине, основываясь на многолетнем применении практики конституционного измерения правового регулирования в европейских государствах. Последовательное логико-юридическое изложение материала создает целостное представление о научно-практическом значении европейского опыта в дальнейшем формировании конституционного правосудия в Украине.

Ключевые слова: правосудие, Конституционный Суд, конституционный контроль, конституционная юрисдикция.

Comparative analysis of legal investigation procedure in the Constitutional Court of Ukraine and the countries of the European Union

Oleh SELIVANOV, State Enforcement Officer of Enforcement Execution Division of State Enforcement Service
Department of Central Territorial Department of Justice in Kharkiv region

Comparative analysis of the constitutional system of justice in Ukraine and the countries of the EU, which was carried out in the legal literature for the first time, enables to determine similar and different features in the legal statuses of bodies for constitutional jurisdiction. The author considers the constitutional control as the most important function of the state, which is conditioned by the supremacy of the Constitution and the process of constitutionalization of the legal system in Ukraine, with in reference to the long-term application of the practice of the constitutional measuring of the legal regulation in the European countries. Successive logical and legal presentation of the material creates the integral picture of scientific and practical importance of the European experience in further development of the constitutional justice in Ukraine.

Keywords: system of justice, Constitutional Court, constitutional control, constitutional jurisdiction.

Судовий конституційний контроль є невід'ємним елементом сучасного конституціоналізму, оскільки здійснення перевірки конституційності правових актів та захист прав людини й основоположних свобод дає змогу цілісно й системно забезпечити правовий захист конституції. Для цього мають функціонувати достатні гарантії незалежності конституційного суду, а також конституційних суддів і належні юрисдикційні й процесуальні засоби втілення конституційної юстиції.

Конституції, закони про конституційні суди та їхні регламенти закріплюють загальну процедуру органів конституційного контролю, яка визначає порядок підготовки справ, суб'єктів конституційного контролю, ведення судових засідань і винесення рішень.

Конституційний контроль у конституційних судах здійснюється зазвичай за правилами судової процедури, а в конституційних радах (трибуналах) (Франція, Польща) – в іншому порядку.

Слід зазначити, що широке коло суб'єктів конституційного контролю можливе за умов розвиненої правової системи, але право звернення до конституційного суду надається лише конституційно визнаним суб'єктам, що є умовою конституційного провадження.

У тих країнах, де органами конституційного контролю виступають загальні суди, опротестовувати конституційність закону чи іншого акта може будь-який громадянин, але тільки у зв'язку з розглядом конкретної справи, для вирішення якої застосовується опротестований закон (Австрія, Індія та ін.).

Виносячи рішення у справі, орган конституційної юрисдикції може визнати таким, що суперечить конституції, або весь закон, або окремі його положення. За загальним правилом рішення органу конституційного контролю є остаточним і може бути переглянуте тільки ним самим, якщо конституція й закони дозволяють змінювати правові позиції у зв'язку з обставинами законодавчого порядку.

Загальні підходи в застосуванні конституційної юрисдикції в різних країнах не виключають специфіку реалізації повноважень безпосередньо конституційними судами відповідно до національного законодавства. Розглянути ці питання в порівняльному аспекті важливо як у науковому, так і в практичному сенсах для виявлення найефективніших форм застосування конституційного контролю з метою встановлення конституційності норм чинного законодавства.

Конституційний Суд України (КСУ) є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Він вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України й дає офіційне тлумачення Конституції та законів України [2].

Як орган судової влади КСУ зобов'язаний діяти за принципами Конституції та вимогами Закону «Про Конституційний Суд України». КСУ є суб'єктом необмеженої компетенції, коли в порядку правил судочинства він забезпечує гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій її території.

Конституційно-правова процедура – це різновид юридичної процедури, спрямованої на досягнення конституційно-правового результату, що виражається у формуванні конституційно-правових норм, утворенні або припиненні існування суб'єктів конституційного права, запобіганні правопорушень у конституційно-правовій сфері або у виникненні, реалізації, зміні або припиненні певного конституційного правовідношення [4].

Процедура розгляду справ Конституційним Судом України визначена Законом «Про Конституційний Суд України», а саме розділом II «Конституційне провадження» і розділом III «Особливості конституційного провадження», а також Регламентом КСУ. Тривалий час обговорюється пропозиція про прийняття окремого закону або Кодексу про конституційне провадження. Оскільки конституційне правосуддя здійснюється органом судової влади, то й зрозуміло та очевидною є значна схожість провадження в Конституційному Суді України з іншими видами судового провадження. Однак конституційне провадження є самостійним видом провадження, а тому має чимало особливостей, зумовлених природою судового конституційного контролю.

Виходячи з різних методологічних посилань, М. Оніщук пропонує концепцію змін до відповідних положень Конституції України, які по-новому врегулювали б статус КСУ, феномен якого полягає в його установчій і рефлексивній демократичній легітимності. Установча легітимність Конституційного Суду полягає в тому, що він зв'язаний лише положеннями Конституції, а з точки зору рефлексивної легітимності, цей орган покликаний забезпечувати верховенство Конституції в конкретному середовищі, захищаючи базові соціальні цінності – права людини, демократію й верховенство права. Тому нижче сформульовано низку пропозицій щодо конституційного регулювання Конституційного Суду України за такими параметрами:

- конкретизація функцій і чітке формулювання гарантій незалежності суду й суддів, навіть у разі застосування формально законних процедур, які можуть бути розцінені як неправомірний вплив на їхню діяльність;

- запровадження двопалатної структури й нейтральної процедури формування суду, зацентрованої на доборі складу цього органу з числа науковців, адвокатів, які вирізняються бездоганними моральними й діловими якостями;

– відповідно до внутрішньої автономії питання дисциплінарної відповідальності суддів мають вирішуватися спеціально утворюваною дисциплінарною колегією, висновок якої затверджується пленарним складом суду;

– упровадження механізмів зупинення дії правових актів, які є об'єктом конституційного контролю і які вочевидь обмежують або посягають на сутність змісту прав людини й основоположних свобод, до прийняття рішення судом по суті;

– запровадження дієвих інструментів виконання рішень і висновків суду відповідно до їхньої природи та засад *res judicata*;

– положення про Конституційний Суд України, на наш погляд, треба внести до розділу про судову владу, які можуть бути виділені в окрему главу. У такому разі слід виділити й окрему главу, присвячену статусові Вищої ради юстиції та З'їзду суддів [8, с. 84].

Цілковита більшість європейських країн має систему континентального, писаного права, де джерелом права є закони та підзаконні нормативні акти, а судовою практикою є похідною. Тому загальні суди, які є правозастосовчими органами правосуддя, не наділені повноваженнями здійснювати конституційний контроль.

У зв'язку з цим європейська система конституційного контролю передбачає заснування спеціальних судових або квазісудових органів конституційного контролю. Такими органами є конституційні суди Болгарії, Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Німеччини, Італії, Іспанії тощо, а також Конституційний Трибунал Польщі, Конституційна Рада Франції. Конституційний контроль за управлінськими рішеннями у Франції здійснює Державна Рада, яка очолює систему адміністративної юстиції.

У деяких країнах передбачена процедура розгляду в конституційному суді *індивідуальної скарги* на порушення конституційних прав (Німеччина, Словаччина та ін.). Як правило, конституційна скарга може бути подана особою, конституційне право якої порушене, тільки після розгляду справи в звичайному судовому порядку.

Найбільш значущі справи в конституційній історії Німеччини походять саме з конституційних скарг, які були подані звичайними громадянами. Сама можливість направлення конституційної скарги утримує публічну владу від ухвалення неконституційних рішень. Інститут конституційної скарги закріплений на конституційному рівні в пункті 4а частини 1 статті 93 Конституції ФРН (нім. *Grundgesetz*), згідно з яким Федеральний Конституційний Суд (ФКС) уповноважений розглядати конституційні скарги, що можуть бути подані будь-якою особою, котра вважає, що державна влада порушила одне з її основних прав або одне з прав, зазначених у статтях 20 (частина 4), 33, 38, 101, 103 і 104 Основного Закону. Аналогічне положення закріплене в пункті 1 розділу 15 «Процедура у справах стосовно конституційних скарг» статті 90 Закону «Про Федеральний Конституційний Суд». Суб'єктами, які наділені правом звернення до органу конституційної юрисдикції з конституційною скаргою щодо захисту фундаментальних прав, закріплених Основним Законом ФРН, можуть бути будь-які особи (фізичні та юридичні), чий права було порушено, а також громади та об'єднання громад із приводу порушення певним законом права на самоврядування, передбаченого статтею 28 Конституції ФРН.

Конституційні скарги ретельно перевіряються ФКС за допомогою спеціальної процедури приймання (допуску), що була вперше встановлена 1963 року з метою підвищення ефективності роботи суду. Це означає, що конституційна скарга підлягає розгляду лише за умови її відповідності всім встановленим критеріям прийнятності.

Уже на початку 60-х років минулого сторіччя стала помітною тенденція до зростання кількості конституційних скарг, які щорічно надходять до ФКС, що зна-

чно збільшує навантаження на нього, при цьому переважна більшість таких скарг не відповідає критеріям прийнятності. Сутність процедури приймання метафорично відтворив один із наукових співробітників Конституційного Суду ФРН Ф. Мерт, котрий провів влучну аналогію між ФКС та «дуже зайнятим лікарем, до якого завжди стоїть величезна черга. У кожного свої скарги. Багато хворих приїхали здалеку. Але лише деякі справді тяжко хворі й не можуть вилікуватися самотужки, до того ж окремі з них страждають на небезпечні інфекційні захворювання, поширенню яких необхідно запобігти. Мистецтво лікаря полягає у виявленні таких пацієнтів. Це непросто, оскільки не завжди саме вони скаржаться голосніше за інших».

Як уже зазначалося, близько 4700 із 5000 конституційних скарг, котрі щорічно надходять до ФКС, визнаються палатами неприйнятними. Серед причин, з яких більшість конституційних скарг не допускаються до розгляду, можна виокремити три основні, а саме:

1) найбільша частина конституційних скарг спрямована проти судових рішень. Автори конституційних скарг часто дорікають суду в тому, що він порушив їхнє право бути заслуханими в суді й виніс самовільне рішення, яке суперечить Основному Закону;

2) невичерпання скаржниками всіх засобів правового захисту порушеного права;

3) «кляузний» характер конституційних скарг, що є проявом певної нервової нестабільності скаржників, так званого синдрому сутяжництва. Ці скарги характеризуються відсутністю зрозумілої причини їхнього подання, мають відверто брутальний характер. Однак і такі скарги підлягають перевірці на предмет їхньої допустимості, оскільки тільки після неї можна встановити, що вони не відповідають вимогам прийнятності. У принципі, слухання за конституційними скаргами, як і всі інші слухання у ФКС, безкоштовні. Проте суд може накласти штраф у разі, якщо конституційна скарга була подана в образливій формі (близько 1% скарг).

Суддя Конституційного Суду України М. Гультай підготував цікаву наукову працю щодо запровадження інституту конституційної скарги в Україні. Це дослідження оцінено вищим науковим ступенем.

За чинним законодавством України колегії суддів КСУ не уповноважені ухвалювати остаточні рішення щодо відмови у відкритті провадження в справі чи вирішувати справу по суті. З огляду на позитивний досвід ФРН, в разі запровадження в Україні конституційної скарги доцільно створити окрему колегію суддів КСУ для розгляду питань щодо відкриття провадження у справах за конституційними скаргами та надати їй повноваження розглядати питання про відповідність конституційної скарги визначеним у законодавстві вимогам прийнятності, а також ухвалювати остаточне рішення щодо відмови у відкритті провадження в справі за конституційною скаргою.

Рішення органу конституційного контролю є остаточним і може бути переглянуте тільки ним самим у разі зміни норм Конституції України, а також законів, які пройшли процедуру апроксимації.

Правовим наслідком визнання закону або іншого акта неконституційним є те, що він повністю чи частково втрачає юридичну силу й не застосовується судами. Це стосується тих країн, де конституційний контроль передбачається конституціями і в яких застосовується подальший конституційний контроль. У решті країн опротестований закон чи інший акт формально не скасовується (це повноваження парламенту), але він не застосовується судами [1, с. 170].

Найчастіше закон чи інший акт, визнаний органом конституційного контролю неконституційним, вважається недійсним із моменту винесення рішення про це. Але якщо застосування цього закону чи іншого ак-

та призвело до серйозних порушень прав, накладення необґрунтованих або надмірних санкцій завдало істотних збитків, то опротестований закон чи інший акт визнається недійсним із моменту, коли він набрав сили [5, с. 29].

Розглянутий вище досвід інших країн в організації та діяльності органів конституційного контролю дає змогу дійти висновку про те, що їхнє існування об'єктивно зумовлене універсальністю контрольної функції, яка випливає з сутності публічності державної влади. Ці органи покликані забезпечувати на конституційному рівні, з одного боку, відповідність законодавчих та інших нормативних актів конституції та конституційним законам, а з другого – верховенство права в усій юридичній практиці та правозастосовній діяльності органів виконавчої влади, у тому числі й дотримання прав громадян.

Привертає увагу й практика реалізації юрисдикційних повноважень Конституційним Судом Австрії. Він компетентний виступати в ролі казуального суду; бути судом із вирішення спорів про компетенцію в таких випадках: спори між державними органами, конфлікту компетенції чи юрисдикції, попереднє встановлення компетенції; виконувати функції суду з контролю за діями і дотриманням угод між федерацією й одною або кількома землями відповідно до статті 15а Конституції (за запитом федерального уряду або одного чи декількох урядів земель), а також між окремими землями, якщо це визначено договорами між ними; суду з контролю за регламентарними актами; виступати судом із контролю за законами, судом із контролю за міжнародними договорами, судом із вирішення виборчих спорів, вищого державного суду, особливо Адміністративного Суду, а також суду міжнародного права. В Україні, як і в Австрії, Конституційний Суд є єдиним органом конституційної юрисдикції. Однак до компетенції Конституційного Суду України входить менше коло повноважень.

Чинне законодавство України передбачає як загальний порядок провадження в справах у КСУ (глава 7 Закону «Про Конституційний Суд України»), так і особливості конституційного провадження щодо розгляду окремих категорій справ. Такі особливості передбачені главами 9–16 закону для таких видів проваджень:

- 1) провадження в справах конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради, актів Президента України, Кабінету Міністрів, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) провадження в справах щодо конституційності правових актів, що спричиняють спори стосовно повноважень конституційних органів державної влади України, органів Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування; 3) провадження в справах щодо конституційності актів про призначення виборів, всеукраїнського референдуму чи місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим; 4) провадження в справах щодо відповідності положень чинних законів та інших правових актів Верховної Ради, актів Президента України, Кабінету Міністрів, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим конституційним принципам і нормам стосовно прав та свобод людини й громадянина; 5) провадження в справах щодо конституційності правових актів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини й громадянина; 6) провадження в справах щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради для надання згоди на їхню обов'язковість; 7) провадження в справах щодо додержання конституційної процедури розслідування й розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених статтями

111 та 151 Конституції України; 8) провадження в справах щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України [3, с. 142].

Для порівняльного аналізу звернімося до Закону «Про Конституційний Суд Австрії», який містить великий розділ, де можна побачити загальні розпорядження щодо судового процесу, а також особливі повноваження щодо конкретних справ. Насамперед адресовані в Конституційний Суд клопотання слід подавати в письмовій формі. У клопотанні має міститися тільки модель позитивного рішення: посилання на статтю федеральної Конституції, виклад обставин справи й сформульовані вимоги. Заяву до суду подають із такою кількістю копій, щоб їх вистачило всім учасникам судового процесу. Перераховані в законі позови, клопотання й касаційні скарги подаються спеціально уповноваженим адвокатом.

Розгляд справи в суді ведеться усно й відкрито. У ньому беруть участь заявник, протилежна сторона, інші зацікавлені особи. Рішення проголошуються від імені Австрійської Республіки.

Конституційний Суд може відмовитися від проведення усного розгляду справи, якщо з представлених матеріалів можна досягти глибшого з'ясування спору. Крім того, на закриті засідання можуть бути винесені: рішення про відхилення скарги, коли конституційне право було порушено; рішення щодо спору, який існує в старій судовій практиці; рішення про задоволення скарги, що дає підставу для скасування неконституційного закону чи протиправного акта.

Що стосується нормативно-правового підходу до реалізації настанов Г. Кельзена щодо прогалин у праві, то Конституційний Суд може відмовляти у відкритому розгляді скарги, посилаючись на можливість прогалин у законодавстві.

Доповідач у справі вживає процесуальних заходів для забезпечення керівництва в ході попереднього процесу та підготовки розгляду. Зокрема, він розпоряджається проведенням допитів, з'ясуванням і витребуванням документів і службових матеріалів. Доповідач може самостійно проводити збирання необхідної інформації чи доручити це компетентним органам.

Повідомлення про розгляд у суді публікується у віденській газеті (оголошення розміщують на дошці службових оголошень). Його термін переноситься лише з поважних причин. Неявка запрошених не перешкоджає винесенню рішень. Сторони можуть вести справу самостійно або через представників. Сам розгляд починається повідомленням доповідача. Він представляє суть питань у такому вигляді, в якому вони відбиті в матеріалах справи.

Із метою підтримання порядку під час розгляду й авторитету суду головуючому дозволили накладати адміністративний штраф від 500 до 1500 шилінгів або (і) арешт від 3 до 9 днів. Суворіші покарання застосовуються за образливі висловлювання, навмисне затягування часу чи дачу неправдивих свідчень.

Розгляд оформлюють протоколом. Наряду й головування судді проводять на закритому засіданні. Народа починається з викладу пропозиції доповідача. Потім відбувається обмін думками й голосування. Подаються голоси почергово, починаючи з найстаршого за віком. Рішення приймаються простою більшістю голосів, головуючий голосує останнім.

Законом «Про Конституційний Суд Австрії» передбачено також особливі розпорядження, які даються стосовно 10 категорій справ, зокрема в разі розбіжностей між Рахунковою палатою чи Комісією народного правозахисту й федеральним урядом, федеральним міністром чи урядом землі. Про розбіжності щодо тлумачення положень закону, що регламентують компетенцію, має бути заявлено протягом чотирьох тижнів із дня отримання

офіційних даних про розбіжності. Для винесення рішення потрібна присутність щонайменше 8 суддів і головуючого. У справах про майнові вимоги, якщо вони не підлягають вирішенню в звичайному судовому порядку чи шляхом прийняття рішень органом управління, позов може бути спрямований на встановлення наявності спірного права. Для заперечень на позов дається не менш як два тижні. У плані підготовки до слухання визначаються конкретні терміни для подання пояснень і заперечень. Рішення Конституційного Суду по можливості виносяться й оприлюднюються впродовж місяця від часу надходження клопотання.

У зазначеному законі відсутні розгорнуті норми щодо виконання рішень такого високого органу. Але спеціальним параграфом (§ 89) виконання закону доручається федеральному канцлеру.

Згідно з Конституцією Республіки Польща 1997 року компетенція Конституційного Трибуналу охоплює чотири сфери: 1) контроль за правовими нормами (абстрактний і конкретний; *a posteriori* та *a priori* частини 1–3 статті 188, частини 3, 4 статті 122, частина 2 статті 133 Конституції); особливою процедурою контролю норм є розгляд конституційних скарг (стаття 79 і пункт 5 статті 188 Конституції); 2) вирішення спорів про компетенцію між центральними конституційними органами держави (стаття 189 Конституції); 3) винесення рішення про відповідність Конституції цілей або діяльності політичних партій (частина 4 статті 188 Конституції); 4) вирішення питання про встановлення наявності перешкод у здійсненні Президентом республіки його повноважень (частина 1 статті 131 Конституції).

У Республіці Польща Конституційний Трибунал вирішує спори виключно між центральними конституційними органами держави. Питання, що вирішуються Конституційним Трибуналом у процесі спору, мають конституційний характер, тобто стосуються конституційного обсягу компетенції органу влади, а не того, що є предметом чинного законодавства. По-друге, виключно в процесі вирішення спору про компетенцію між центральними конституційними органами держави Конституційний Трибунал здійснює правосуддя, свідченням чого є: а) наявність сторін [два (або більше) центральні конституційні органи держави]; б) наявність принципу змагальності (кожна зі сторін визнає себе компетентною або некомпетентною; як наслідок, кожна зі сторін обстоює свою точку зору); в) наявність юрисдикційної процедури (вирішення цього спору шляхом звернення до спеціалізованого органу конституційної юрисдикції, а отже, спір вирішується в конституційному провадженні). Нарешті, Республіка Польща, наділивши Конституційний Трибунал вказаною компетенцією, забезпечила розподіл повноважень між органами влади для єдиного конституційного балансу.

Що стосується рішення про неконституційність окремих положень закону, то якщо Конституційний Трибунал не вирішить, що «окремі положення нерозривно пов'язані з цілим законом», Президент наділений альтернативою: або підписати закон, пропустивши положення, визнані Конституційним Трибуналом як неконституційні, або направити такий закон Сейму на доопрацювання з метою усунення невідповідностей. Якщо Конституційний Трибунал вирішить, що «окремі положення нерозривно пов'язані з цілим законом», закон не може бути підписаний Президентом Республіки. Конституція Республіки Польща та закон про Конституційний Трибунал не передбачили у своїх положеннях строків для проведення попереднього конституційного контролю. Як зазначає Л. Гарлицкий, на практиці для цього потрібно кілька місяців. Тільки щодо бюджетного закону рішення має бу-

ти винесене протягом двох місяців (частина 2 статті 224 Конституції). Польський досвід у цьому аспекті заслуговує на увагу, оскільки закріплення в Конституції Франції положення про те, що Конституційна Рада Франції в рамках процедури попереднього конституційного контролю має вирішити справу по суті впродовж місяця, породжує у французькій державно-правовій думці певні нарікання, суть яких полягає в тому, що такий короткий строк призводить до ситуації, за якої попередній контроль стає поверховим і не може забезпечити зважену оцінку конституційності нормативного акта.

Коло суб'єктів, правомочних ініціювати проведення наступного контролю, є відносно широким. Ініціатива може проявлятися у двох формах: абстрактній і конкретній. Водночас Конституційний Трибунал не може здійснювати конституційний контроль із власної ініціативи, як це було передбачено законом про Конституційний Трибунал 1985 року. Правом звернення з ініціативою про порушення провадження в порядку абстрактного контролю наділена низка суб'єктів, однак різною мірою. Це пов'язано з тим, що закон про Конституційний Трибунал 1997 року, як і попередній закон 1985-го, розмежує так звану загальну та спеціальну ініціативи.

Загальна ініціатива дає можливість опротестувати конституційність будь-якого нормативного акта, незалежно від того, чи стосується його змісту сфера діяльності ініціатора. Право звернення з таким запитом мають: Президент Республіки Польща, Маршалок Сейму, Маршалок Сенату, Голова Ради Міністрів, 50 послів (депутатів), 30 сенаторів, Перший Голова Верховного Суду, Голова Верховного Суду, Голова Верховного Адміністративного Суду, Генеральний прокурор, Голова Верховної палати контролю, Речник громадянських прав. *Спеціальна ініціатива* дає змогу опротестувати тільки ті нормативні акти, зміст яких стосується питань, що перебувають у межах сфери діяльності заявника. Так, до Конституційного Трибуналу може звернутися Всепольська рада юстиції з поданням щодо відповідності Конституції нормативних актів у тих межах, в яких вони стосуються незалежності судів та суддів (частина 2 статті 186 Конституції). Закон 1985 року передбачав можливість порушення провадження в Конституційному Трибуналі в порядку процедури абстрактного конституційного контролю тільки до сплину п'яти років із дня опублікування акта, що підлягає контролю.

Нині такого обмеження не існує й заявник має право оскаржити будь-який із чинних нормативних актів. Заявник може відмовитися від свого звернення. Якщо він це зробить до початку процедури розгляду, трибунал зобов'язаний погодитися з його рішенням (частина 2 статті 31 закону про Конституційний Трибунал). Відмова від звернення після початку засідання не тягне за собою обов'язкових наслідків для трибуналу, який може продовжувати провадження. У своїй оцінці Конституційний Трибунал обмежується рамками звернення (стаття 66 закону). Якщо після направлення звернення заявник утратив свій статус, а звернення не було розглянуте трибуналом, воно залишається без розгляду. Конкретна ініціатива може набирати форму так званих правових питань.

Контроль за конституційністю законів належить до виключної компетенції Конституційного Трибуналу. Інші суди не можуть самостійно вирішувати питання про конституційність законів. Однак якщо в них виникають сумніви щодо відповідності нормативного акта Конституції, ратифікованим міжнародним договором чи закону, вони можуть стати ініціаторами порушення провадження в Конституційному Трибуналі. Цей інсти-

тут у польській науці конституційного права дістав назву «інституту правового питання». Звернення з правовим питанням – це право, а не обов'язок суддів. Що стосується правових наслідків рішень Конституційного Трибуналу в сфері захисту прав людини, то рішення є загальнообов'язковим та остаточним; підлягає оприлюдненню в урядовому органі, в якому нормативний акт був оприлюднений (якщо акт не був оприлюднений, рішення оприлюднюється в Офіційному віснику Республіки Польща *Monitor Polski*); рішення набуває чинності з дня оприлюднення, проте Конституційний Трибунал може встановити інший строк втрати чинності нормативним актом, який не може бути довшим за вісімнадцять місяців, коли йдеться про закон, і за дванадцять місяців, коли йдеться про інший нормативний акт [6, с. 7].

Нарешті, досить важливим є питання компетенції конституційних судів щодо офіційного тлумачення норм конституції, але вона в різних країнах може бути обмежена тим чи іншим колом питань. Так, наприклад, Федеральний Конституційний Суд Німеччини вирішує справи щодо тлумачення Основного Закону у зв'язку зі спорами про обсяг прав і обов'язків, зокрема якогось вищого федерального органу. Конституційний Суд Словаччини в спірних випадках надає офіційне тлумачення норм Конституції та законів у разі практичної потреби в з'ясуванні чи роз'ясненні офіційної інтерпретації їхніх положень за наявності неоднозначного застосування положень Конституції та законів України судами, іншими органами державної влади, якщо це може призвести чи призвело до порушення конституційних прав і свобод [7].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що конституційні суди належать до високоінтелектуальної професійної судової влади, покликані здійснювати виключно формально-юридичну функцію, а саме: забезпечувати верховенство конституції й утверджувати ієрархію правових норм на чолі з Основним Законом як фундаментом правової системи. Беззаперечним є факт, що нині зазначені органи відіграють значну роль у забезпеченні функціонування нової ціннісно орієнтованої системи понять і уявлень про верховенство права, головна мета якої полягає в утвердженні суверенного права народу та дотриманні державою свободи особи, однак дослідження відповідності конституції законів, міжнародних договорів та інших нормативних актів було й залишається головною функцією спеціалізованого органу конституційної юрисдикції тієї чи іншої країни.

Список використаних джерел

1. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; [за заг. ред. В. О. Ріяки]. – [2-е вид., допов. і перероб.]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. зі змінами, внесеними згідно із законами № 2222-IV від 8 грудня 2004 р., № 2952-VI від 1 лютого 2011 р., № 586-VII від 19 вересня 2013 р., № 742-VII від 21 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
3. Шевчук Л. В. Судові системи України та Австрії: порівняльна характеристика / Л. В. Шевчук // Вісник Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. – 2008. – № 5. – С. 140–143.

4. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/352122.html>

5. Гультай М. М. Процедура приймання та розгляду конституційної скарги Федеральним Конституційним Судом Німеччини: до питання про запозичення досвіду / М. М. Гультай // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 22. – С. 26–41.

6. Маринів І. І. Конституційний контроль у Республіці Польща: Монографія / І. І. Маринів. – Х.: Право, 2013. – 160 с.

7. Пілюк С. В. Значення офіційного тлумачення Конституції та законів у механізмі правового регулювання: Монографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5271/1/157-162.pdf>

8. Оніщук М. В. Модернізація конституційної юстиції: шляхи удосконалення: Монографія / М. В. Оніщук // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 84–88.

References

1. **Horsheniova M. S., Zakomorna K. O., Riika V. O. and others** (2006), *Konstytutsiine pravo zarubizhnykh krain: Navch. posibnyk* [Constitutional law of foreign countries: Textbook], 2nd ed., in Riia V. O (ed.), Kyiv: Yurinkom Inter.
2. *Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy No. 254k/96-VR vid 28 chervnia 1996 roku zi zminamy, vnesenymy zghidno iz zakonamy No. 2222-IV vid 8 hrudnia 2004 roku, No. 2952-VI vid 1 liutoho 2011 roku, No. 586-VII vid 19 veresnia 2013 roku, No. 742-VII vid 21 liutoho 2014 roku* [The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine No. 254k/96-VR, 28 June 1996, as amended by laws No. 2222-IV, 8 December 2004; No. 2952-VI, 1 February 2011; No. 586-VII, 19 September 2013; No. 742-VII, 21 February 2014], available at: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>>
3. **Shevchuk L. V.** (2008), 'Sudovi systemy Ukrainy ta Avstrii: porivnialna kharakterystyka' [Judiciary systems of Ukraine and Austria: comparative analysis], *Visnyk Yurydychnoho instytutu Prykarpatskoho natsionalnogo universytetu imeni V. Stefanyka*, 5: 140–143.
4. **Yevsieiev O. P.** *Protsedury v konstytutsiinomu pravi Ukrainy* [Procedures in the constitutional law of Ukraine], available at: <<http://disser.com.ua/content/352122.html>>
5. **Hultai M. M.** (2011), 'Protsedura pryimannia ta rozghliadu konstytutsiinoi skarhy Federalnym Konstytutsiynym Sudom Nimechchyny: do pytannia pro zapozychennia dosvidu' [Procedure for accepting and consideration of constitutional complaint by the Federal Constitutional Court of Germany: as to the adoption of experience], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 22: 26–41.
6. **Maryniv I. I.** (2013), *Konstytutsiinyi kontrol u Respublitsi Polshcha: Monohrafiia* [Constitutional control in Poland: Monograph], Kharkiv: Pravo.
7. **Piliuk S. V.** *Znachennia ofitsiinoho tлумачennia Konstytutsii ta zakoniv u mekhanizmi pravovoho rehuliuвання: Monohrafiia* [Significance of official interpretation of the Constitution and laws in the mechanism of legal regulation: Monograph], available at: <<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5271/1/157-162.pdf>>
8. **Onishchuk M. V.** (2013), 'Modernizatsiia konstytutsiinoi yustytzii: shliakhy udoskonalennia: Monohrafiia' [Modernization of constitutional justice, ways for improvement: Monograph], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2: 84–88.